

Vykoupil, Libor

Strana československých socialistů a Jiří Stříbrný v roce 1926

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1996, vol. 45, iss. C43, pp. [115]-127

ISBN 80-210-1622-1

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102733>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LIBOR VYKOUPIIL

STRANA ČESKOSLOVENSKÝCH SOCIALISTŮ A JIŘÍ STŘÍBRNÝ V ROCE 1926

Parlamentní volby konané 15. listopadu 1925 byly politickým zemětřesením: Koalice nejsilnějších stran – agrárníků, sociálních demokratů, čs. socialistů, lidovců a národních demokratů – v nich ztratila parlamentní většinu.¹ Na její účet se posílili komunisté a příslušníci nacionalistických stran – slovenských a menšinových. Tento posun znamenal oslabení pozic Pětky i Masarykova a Benešova Hradu. Za takové situace bylo téměř zázrakem, že dosavadní ministerský předseda Švehla dokázal dne 9. 12. 1925 představit novou koaliční vládu. Byla to vláda jakési rozšířené Pětky, doplněné zejména o živnostníky. Příslušníci obou socialistických stran, zejména však sociální demokraté, přitom k uklidnění nepřispěli, neboť si nárokovali více, než kolik jim podle volebních výsledků náleželo. Poukazovali přitom na svoji nepostradatelnost při udržení majority. Nakonec byly obě socialistické strany uspokojeny trojicí ministerských křesel. Sociální demokraté obdrželi ministerstvo železnic, sociální péče a unifikací (Rudolf Bechyně, Lev Winter a od 5. 1. 1926 také Ivan Dérer). Národní socialisté zaujali osobou Edvarda Beneše tradičně ministerstvo zahraničních věcí a Alois Tučný se stal ministrem zdravotnictví a tělesné výchovy.

Jiří Stříbrný požadoval, aby mu v této vládě bylo svěřeno křeslo ministra národní obrany a skutečně je obdržel. Nikomu to nebylo podivné, i když dříve byly jeho doménou spíš železnice a ministerstvo národní obrany dlouho obhospodařoval jeho stranický kolega a předseda strany československých socialistů Václav Klofáč. V souvislosti s tím, co psal Stříbrného tisk, vznikla však přece jen jistá podezření na Hradě i v prezidentské kanceláři. Nebyly to obavy nepodstatné, v Českém slově se totiž začaly objevovat podezřelé úvahy o současné demokracii a o potřebě reformovat stávající volební řád. Pod články byli přitom podepsáni zasloužilí muži Jiřího Stříbrného – redaktoři dr. Ferdinand

¹ Získala jen 45,9 % všech hlasů a tím 148 mandátů v poslanecké sněmovně Národního shromáždění. Přitom obě socialistické strany dobyly jen 57 křesel, zatímco ostatní tři celých 91 mandátů. Ve volbách r. 1920 byl poměr opačný 98:80 a celkových 178 křesel zajišťovalo vládní koalici bezpečnou majoritu.

Kahánek, ing. Frant. Schwarz a Rudolf Kepka, takže se předpokládalo, že jejich obsah inspiroval sám ministr Stříbrný.² Některé z těchto článků v Českém slově³ nepřímě volaly po diktatuře. Dr. Kahánek 14. 3. ve svém úvodníku „Od volebního řádu až k diktatuře“ přímo napsal: „Rozhárané poměry, jejichž jsme svědky ve všech politických stranách, mají všechny známky zastaralé choroby. Pracujeme podle starých předválečných forem a snad i se starými předválečně smyšlejšími pracovníky. Není odvahy k řádnému energickému léčení. (...) Bud' najdeme odvahy k změně volebního řádu tak, aby voličova odpovědnost byla znatelnější a majoritě zabezpečena pracovní schopnost, neb ponecháme vzrůst nespokojenosti, vedoucí až k volání po diktatuře. Máme odvalu na to upozornit včas. Kompromitovaný parlamentarismus jest hroblem demokracie, o němž zůstává jen cesta k diktaturám. V zájmu demokracie voláme po včasných opatřeních.“ Tento článek před diktaturou nevaroval, on ji přivolával. Jak psala Peroutkova Přítomnost: „Máme tedy v podstatě čest potkati se opět jednou s názory p. poslance Stříbrného. A to ovšem má velmi rozhodný vliv na názor veřejnosti, pokud se týká oné 'diktatury republiky', jež je cílem této zmatené kampaně. U nás vůbec není žádné chuti k diktatuře, tím méně k takové, již by stál v čele Stříbrný.“⁴

Vláda, která musela v parlamentu před každým jednáním sjednávat hlasovací kompromis, byla předem odsouzena k zániku. Nakonec jí po třech měsících agónie dal ránu z milosti sám její předseda. Ze zdravotních důvodů dne 16. 3. 1926 odstoupil a s ním podal demisi celý kabinet. Jmenována byla opět úřednická vláda Černého, do které na přání prezidenta Masaryka vstoupil znovu Edvard Beneš v roli ministra zahraničních věcí. „To bylo více, než Jiří Stříbrný mohl snést. Moc mnohem větší, než jako kdy míval, byla na dosah ruky a on po ní sáhl – pozdě. Rozhořčení a zklamání zničilo mu nervy. Poslední energii vylil v dopise, který zaslal ministerskému předsedovi Černému, v dopise neslýchaného tónu...“⁵

Tento dopis uveřejnil Stříbrný 9. dubna v ústředním orgánu stranického tisku – Českém slově a současně se ve Schwarzově Nové Evropě objevil článek samotného šéfredaktora s názvem „Demagogie úřednické vlády“, který je vlastně parafrází a komentářem ke zveřejněnému dopisu. Stříbrný oznámil čtenářům, že „nehodlá nadále dělati nezištného dohodovače mezi svou stranou a úřednickou vládou. Nepřeje si, aby byl k nějakému jednání zván a vybízí p. ministerského

² Šlo především o články dr. F. Kahánka „Od volebního řádu až k diktatuře“ ze 14. 3. 1926, „Období manifestů a skok do tmy“ z 21. 3. 1926, „Změňte volební řád“ z 28. 3. 1926, „Mezi reakcí a demokracií“ z 30. 3. 1926 a konečně „Polemika a volební řád“ z 31. 3. 1926. R. Kepka měl ve večerníku Českého slova články „Rychle jiný volební řád?“ 20. 3. 1926 a „K návrhům na změnu volebního řádu“ ve dnech 1. a 2. 4. 1926, tamtéž napsal článek „Volební řád“ i F. Schwarz.

³ Česká slovo ze 14. 3. 1926.

⁴ Peroutka, F.: *Nové pokusy s volebním řádem*. Přítomnost, 8. 4. 1926, s. 194.

⁵ -di-: *Jiřího Stříbrného sláva a pád*. Přítomnost, 23. 9. 1926, s. 580.

předsedu, aby se obracel vždy na předsedy klubů a předsedu strany.“⁶ Současně se Stříbrný obrátil dalším dopisem na předsednictvo strany a oznámil v něm, že odjíždí do zahraničí na léčení. Neodpustil si vydat na dobu své nepřítomnosti několik pokynů. Mimo jiné nabádal vedení strany, aby nezpůsobilo pád vlády, aby usilovalo o vytvoření nové koalice a navrhoval i ústupky v otázce přijetí zákona o clech.⁷

Zdá se, že v této situaci povolily Stříbrným nervy, ale nebylo příliš divu. Ještě před ukončením činnosti Švehlova kabinetu byla politická atmosféra více než napjatá a rezignace vlády situaci jen přiosťřila. Nejlépe informovaným bylo jasné, že Švehlův orgán měl charakter pouze přechodný, a že myšlenka všenárodní koalice se již přežila. Ve státě došlo od počátku 20. let k výraznému přesunu od nacionální politiky k nové politické struktuře, jejímž základem byla politická spolupráce stran bez ohledu na národnost. Nová vláda měla být obrazem nové politické organizace, ale nemohla vzniknout, dokud se v hlavách některých představitelů nepodařilo překonat daň minulosti. Proto podal 18. března Švehlův kabinet demisi, ačkoliv mu předtím projevila sněmovna důvěru 155 hlasy proti 103. Řadě politických komentátorů ovšem nebylo po chuti, že nastoupila úřednická vláda, která umožnila, aby se politické spory přesunuly do zákulisí, kde mohly být snadněji, ale zato méně viditelně řešeny. Vyjadřovali tak stanoviska zejména nacionálně orientovaných politiků, kteří se s bývalou všenárodní koalicí odmítali rozloučit. Ing. Schwarz to v Nové Evropě nazval přímo „útěkem od zodpovědnosti“.⁸

Bylo to však pouhé opuštění politické scény v okamžiku, kdy bylo třeba změnit repertoár. Švehla učinil základnou budoucí koalice agrární stranu spolu s německými agrárníky (Bund der Landwirte) a spolu s ním postupovala i maďarská agrární strana – maďarská strana národní. Spojovaly je shodné zájmy a všechny strany společně prosazovaly politiku agrárních cel. Do koalice dále vstoupily česká lidová a německá křesťansko–sociální strana. Tyto strany oslabené proticírkevním hnutím potřebovaly upevnit svoji pozici. Když se jim podařilo zažehnat hrozící nebezpečí odluky církve od státu, sáhly k protiopatření, které mělo naopak vztah mezi církví a státem upevnit. Tímto zřízením měly být státní platy duchovenstva, tedy tzv. kongrua. V tomto stylu se pak čeští lidovci snažili navázat i zpretrhané svazky se slovenskou ľudovou stranou. Cílem bylo soustředit pozornost ľudáků na tyto praktické otázky a odvést je od jejich autonomistické politiky.⁹

Nezbytnou základnou republikánského proudu byly však socialistické strany. „Za fundament demokratické republiky byl předními demokratickými autoritami

⁶ S c h w a r z , F.: *Demagogie úřednické vlády*, Nová Evropa, č. 14 z 9. 4. 1926, s. 212.

⁷ Dopis ministerskému předsedovi ve Večerním Českém slově, 9. 4. 1926. Dopis Stříbrného předsednictvu strany z 13. 4. 1926 uložen v ALSNS, karton 561, Jiří Stříbrný, II/64

⁸ S c h w a r z , F.: *Změna vlády*, Nová Evropa z 19. 3. 1926.

⁹ Srov. O l i v o v á , V.: *Československé dějiny 1914–1939*, sv. I., Praha 1993, s. 164 nn., t á ž : *Československá demokracie 1918–1938*. ČsČH, č. 3, 1990, s. 304–316.

pokládán český socialismus.¹⁰ Československá a německá sociální demokracie, o které se opíral a které podporoval T. G. Masaryk, byly existencí silné komunistické strany kriticky oslabeny. Tato tradiční posila Hradu utrpěla zejména na Slovensku a na Podkarpatské Rusi, ale ani v českých zemích nebyla ve volbách roku 1925 pozice socialistů valná.¹¹ Socialistický blok doplňovala i Československá strana socialistická, ta však měla jiné problémy. Její program byl už od r. 1918 orientován nacionalisticky a socialisticky a konkuroval sociální demokracii. O zaměření strany nerozhodoval její předseda Václav Klofáč, ale člen vedení strany Jiří Stříbrný. Z jeho předešlé kariéry, ale i z afér, které ji provázely, dalo se usuzovat, že bude nejtěžším oříškem při snaze Hradu vytvořit jednotnou republikánskou linii. Ve vedení strany si totiž počínal zcela autokraticky, takže především díky němu národní socialisté vylučovali možnost společného zapojení do bloku po boku sociálních demokratů a spolu s příslušníky německých stran.¹² Přitom Stříbrného vztahy ke stranickému vedení nebyly zrovna optimální a nevycházel příliš ani s V. Klofáčem.

Právě na účet předsedy strany Stříbrný svoji moc nepřetržitě posiloval. Svým působením v Pětce učinil svoje postavení ve straně československých socialistů neotřesitelným. Václav Klofáč se několikrát pokoušel Stříbrného zastavit a také v tisku brojil proti neústavnímu orgánu, kterým Pětka bezpochyby byla. Když se mu nepodařilo ničeho dosáhnout, nabídl i svoji rezignaci a v roce 1922 se dokonce skutečně vzdal vedení strany. Rezignaci odůvodnil v interview z 5.3. 1922 v Opavě.¹³ Stříbrný ovlivnil ústřední sekretariát a ten se postavil proti svému předsedovi a jeho demisi nepřijal. U něj Klofáč autoritou nebyl, vždyť se o zakladateli strany vyjadřoval „se shovívavou opovržlivostí jako o monstranci, která se o svátcích ukazuje lidu“.¹⁴

V této situaci však měl Klofáč oporu v Edvardu Benešovi, který se stal velmi brzy výraznou osobností strany čs. socialistů, ačkoliv jeho vstup do strany nebyl bez komplikací. Stříbrný mu to ostatně mnohokrát vyčetl. Beneš přiznával, že do strany nebyl přijat, ale spíše „vstoupen“. Sám napsal ve svém listu legionářům: „Tři vedoucí strany, soc. dem., agrární a čs. soc. dohodly se, že mám vstoupiti do strany čs. socialistů.“¹⁵ Vlastnímu životu strany se však E. Beneš jako trvale

¹⁰ Broklová, E.: *Československá demokracie. Politický systém ČSR 1918–1938*. Sociologické nakladatelství, Praha 1992, s. 91.

¹¹ Českoslovenští sociální demokraté získali jen necelých 9 % hlasů a klesli tak ze 74S poslaneckých mandátů na 29. Z nejmocnější strany se stala až 4. v pořadí. Rovněž němečtí sociální demokraté, kteří byli ve volbách 1920 třetí nejsilnější stranou v celém Československu výrazně ztratili (z 31 křesel jim zůstalo jen 17) a obsadili až 8. příčku. Naopak komunisté byli druzí za agrárníky s nevelkou ztrátou (45 a 41 mandátů).

¹² Sov. H a r n a, J.: *Kritika ideologie a programu českého národního socialismu*. Praha 1978.

¹³ Jiří Stříbrný – *Portrét politického demagoga a zakladatele nemravného tisku, píše demokrat*, b. d., s. 34–35.

¹⁴ P e r o u t k a, F.: *Budování státu*, sv. II/2, Praha 1934, s. 1161.

¹⁵ *Odpovědi ministra Beneše. Dopis zastupitelstvu Čs. obce legionářské ze dne 12. září 1926*. Praha 1926, s. 3.

zanepřázdňený ministr zahraničních věcí příliš nevěnoval. Teprve v roce 1926 si to situace vynutila. Zasáhl tedy do události s razancí, kterou se vyznačovala jeho zahraničně politická aktivita. Jestliže došel k přesvědčení, že na překážku při vytvoření republikánského bloku pravicových a socialistických stran je především působení Jiřího Stříbrného, obrátil veškerou svoji aktivitu proti němu.

Zdá se, že kořeny osobního sporu mezi oběma politiky lze nalézt právě v době, kdy Stříbrný zveřejnil svůj dopis ministerskému předsedovi Černému. Dne 9. dubna totiž podle všech svědectví proběhl rozhovor mezi Benešem a Stříbrným na téma tehdy velmi aktuální – oktroj. Obě strany se shodují v tom, že dialog proběhl beze svědků po večeři u kávy. Výklad tohoto rozhovoru se však diametrálně odlišuje, a tak tu stojí svědectví proti svědectví. Stříbrný i Beneš podávali svoje svědectví před Odvolacím kárným výborem, který vyšetřoval činnost generála Gajdy. Stříbrný tvrdil, že jej k rozhovoru na toto téma přivedl sám Beneš. Sdělil mu přitom, že pro oktroj volebního řádu, případně celé ústavy je i sám prezident. Dále prý Beneš prosazoval „ustanovení o stálém výboru, aby vláda mohla vládnouti bez šibeniční lhůty ústavou předepsané, půl až tři čtvrti roku bez parlamentu.“¹⁶ V nastalé debatě odmítl Beneš případné omezení svobody tisku a shromažďování a zdůraznil, že jde o akci v zájmu státu a že ji koná s vědomím toho, že jej může přivést před soud. Zásadně se však neshodl se Stříbrným ve věci německo-českého smíru, která prý byla pro Stříbrného z hlediska ideje českého státu nepřijatelná. Když pak Stříbrný odmítl na takovém podniku participovat, rozhořčil se Beneš, že z něj byly tyto důvěrné informace vylákány.¹⁷ Beneš naproti tomu tvrdil, že hlavním důvodem rozmluvy byly články v Českém slově a Nové Evropě. V rozmluvě pak „Stříbrný řekl, že nebude možno utvořit novou vládu, že nebude většina, dokud nezměníme volební řád a pokud nebudeme mítí majoritu.“¹⁸ Beneš připouští, že za jistých okolností považoval za možný i oktroj, ale teprve po vyčerpání veškerých ústavních eventualit. Rázně odmítl Stříbrného nacionalistické stanovisko a o dva dny později odjel celou věc hlásit do Lán prezidentu Masarykovi.

Ke stejné otázce vypovídal před kárným výborem i redaktor Kahánek. Z jeho slov vyplynulo, že již od března 1926 byl dr. Kopeckým, kterého považoval za Benešova člověka v redakci Českého slova, inspirován k článkům o změně volebního řádu. Na přímý dotaz mu už tehdy Kopecký prohlásil: „Dnes odpoledne jsem byl u Beneše. Je pro oktroj a také Masaryk je pro oktroj.“¹⁹ Rozhovor Beneše se Stříbrným pak Kahánek rezumuje takto. „...řekl mu Dr. Beneš Vy jste pro změnu volebního řádu, já také. Mezi námi jest jen ten rozdíl, že ‘vy jste pro oktroj’. Nato Stříbrný se ptal, jaký jest rozdíl mezi diktaturou a oktrojem a Beneš prý vysvětloval: ‘Oktroj, to pro mne znamená, že bych provedl neústavní

¹⁶ Paulus, F.: *Případ generála Gajdy*, Bratislava 1939, s. 130.

¹⁷ tamtéž, s. 131. K tomu srovnej i Klimek, A. – Hofman, P.: *Vítěz, který prohrál. Generál Radola Gajda*. Praha 1995, s. 66–67.

¹⁸ Paulus, F.: *c. d.*, s. 141.

¹⁹ tamtéž, s. 127.

změnu volebního řádu, ale nezastavoval bych časopisy, ani nerozpouštěl politické strany, ale dal se příštím parlamentem event. postavit před soud. Kdežto vy byste rozpustil komunisty a zastavil časopisy.' Stříbrný: 'No, před soud bych nešel. A vy byste to dělal s Němci?' Beneš: 'Ano.' Stříbrný: 'To s vámi nikdy dělat nebudu.' Při tom Stříbrný zdůraznil, že Beneš měl vztek a řekl, že to Stříbrný na něm vylákal a sám s ním nejde. Ta návštěva Stříbrného u Dra Beneše byla 9. dubna 1926.²⁰

Stříbrný, stejně jako jeho redaktoři, vycházel z celkové atmosféry ve státě. Když na tuto dobu vzpomínal v r. 1935 Vojtech Tuka, komentoval tehdejší politické ovzduší slovy: „Revoluční nálada znovu vzplanula v roce 1926. Byly divoké zvěsti: 'Levicové strany chystají převrat...', 'Čeští fašisté připravují převrat...'. Já jsem se chopil obou eventualit. Jednal jsem s českými fašisty o společném postupu, ovšem s podmínkou, že Slovensko od nového režimu dostane autonomii, a jednal jsem s komunisty, zda by se nedala uspořádat společná akce. Mně bylo všechno jedno, s kým.“²¹ Mezi některými politickými činiteli probíhaly úvahy o oktroji ústavy, který by vytvořil podmínky k přeměně parlamentu v akceschopný orgán. Uvažovalo se nad různými variantami: nahrazení poměrného volebního řádu většinovým; prémiový systém, který by zvýhodnil nejméně úspěšnější strany na úkor nejslabších; zrušení vázaných kandidátních listin. Nacionální radikálové chtěli nově rozdělit volební kraje tak, aby se v nich nemohly soustředovat národnostní menšiny a i na Hradě se o oktroji hovořilo. Podle nového systému by snad bylo vhodné rozdělit mandáty tak, aby polovinu získala vítězná strana (předpokládalo se, že to budou sjednocení socialisté) a teprve druhá polovina by se dělila podle počtu hlasů. „Někteří sociálně–demokratičtí politikové se budou ještě asi pamatovat, že letos na jaře bylo docela vážně – a ovšem v nejužším kroužku – jednáno o změnu naší ústavy cestou oktroje! – Budou asi také ještě vědět, v čem měla tato změna ústavy pozůstat: náš parlament měl dostat pro věčné časy dělnou většinu – přirozeně, že socialistickou!“²²

Jeden z čelných představitelů protihradní opozice Lev Borský v této době veřejně vyhlášoval, že má velmi seriózní zprávy o tom, že se chystá i „změna ústavního článku o volbě prezidenta, která by se měla konat plebiscitem“. To by samozřejmě znamenalo posílení prezidentských pravomocí.²³ Inspirující byl zřejmě i vývoj v Polsku, kde v květnu 1926 zavedl vojenským převratem generál Pilsudski tzv. sanační režim, který měl vést k „ozdravení poměrů“. Část socialistické tisku u nás se k této věci vyjadřovala původně poměrně příznivě a byli lidé, kteří prezidenta Masaryka vyzývali, aby tohoto příkladu následoval. Nejznámější byl v tomto směru apel novináře a spisovatele Jana Herbena v Národní práci. „Přítel presidentův Herben jasně to napsal, že je president svým okolím vyzván, aby učinil státní změnu jako Pilsudski v Polsku.“ řekl před Gajdovým

20 Paulus, F.: c. d., s. 128.

21 Klimek, A. – Hofman, P.: c. d., s. 65

22 Karlík, J.: *Případ generála Gajdy*, Praha 1926, s. 21.

23 Klimek, A. – Hofman, P.: c. d., s. 65

STRANA ČESKOSLOVENSKÝCH SOCIALISTŮ
A JIŘÍ STŘÍBRNÝ V ROCE 1926

Odvolačím kárným výborem generální tajemník strany národních demokratů František Hlaváček.²⁴

Přítom se Masaryk zřejmě nestavěl zcela jednoznačně proti plánům oktroje ústavy, zejména pokud šlo o volební řád. Měl také jasné povědomí, že nejvíce se v této otázce angažuje vedení národních socialistů. Konkrétně o Stříbrného plánech referoval Masarykovi socialista F. Veverka a zřejmě už 3. dubna také Edvard Beneš. Na rozhovor se Stříbrným byl tedy připraven. Podle těchto informací Stříbrný navrhoval nefunkční „parlament přivést ad absurdum“ a pak oktrojovat nový volební řád. Stříbrný pak velmi rozčílil prezidenta, když se některé věci z hradní politiky doslechl a vzkázal na Hrad, jak si zapsal sám Masaryk, „abychom na něj nezapomněli, až to budeme dělat“.²⁵ Benešovy formulace k oktroji byly však i v této době velmi opatrné – odtud vyplývalo jeho rozhořčení nad faktem, že z něj Stříbrný některé podrobnosti vylákal – a později, když se politická situace zcela ustálila, jej zavrhl zcela. V dopise Čs. obci legionářské 12. 9. 1926 už píše: „Vrchol poslední kampaně proti mně dosáhli moji odpůrci ve straně čs. socialistů, pustivše do veřejnosti klevetu, že jsem připravoval oktroj a změnu konstituce. Tato smyšlenka, rozšířená v různých obměnách, jednou říká, že jsem to chtěl dělat s poslancem Stříbrným a generálem Gajdou. Jindy tíž lidé oznamují, že jsem chtěl oktroj udělat tak, aby socialisté měli majoritu proti ostatním. Konečně třetí verze je, že to bylo připravováno tak, aby získali při tom Němci a Maďaři, na jejichž pomoc prý jsem při svých politických plánech počítal.“²⁶

Spor přímo ve straně československých socialistů se v té době postupně vyhrcoval ve dvou základních otázkách. V otázce odchodu do opozice brzdil doposud Stříbrný ostatní členy předsednictva. Obával se totiž především ztráty vlastního politického vlivu. Většina stranického vedení však na rozdíl od něj pociťovala potřebu větší agitační volnosti a členství v koaliční vládě jim svazovalo ruce. Teprve po demisi Švehlovy vlády se strana rozhodla pro opoziční politiku. S tím však souvisela další sporná otázka, kterou byla Benešova účast v nově vytvořené úřednické vládě Černého. Stříbrný využil nastalé situace v plné šíři a s velkou pružností zahájil prudkou kampaň proti Benešovi. Diskuse k otázce členství v koalici začala na schůzi ústředního výkonného výboru strany koncem března. Poslanec Tučný tu rekapituloval důvody, které stranu vedly k odchodu do opozice. Konstatoval přitom, že všechny doposud předložené návrhy socialistických stran narážely v parlamentu na odpor poslanců ostatních stran. K Benešově funkci se však Tučný vyslovil tolerantně. Ocenil jej jako odborníka, jehož místo ve straně je nesporné, a účast v úřednické vládě na tom nemůže nic změnit. Poslanec Emil Franke naopak tvrdil, že jako poslanec za stranu československých socialistů nemůže Beneš ve vládě setrvat. Otázka zní buď – anebo. Buď zůstane Beneš ministrem, nebo si podrží poslanecký mandát.

²⁴ Paulus, F.: *c. d.*, s. 123. Hlaváček podal tuto výpověď 23. 11. 1927

²⁵ Klimek, A. – Hofman, P.: *c. d.*, s. 66.

²⁶ *Odpovědi ministra Beneše. Dopis zastupitelstvu Čs. obce legionářské ze dne 12. září 1926, s. 17–18.*

Václav Klofáč se za této situace snažil obě strany smířit a tvrdil, že Benešova účast ve vládě nijak nesouvisí s jeho příslušností ke straně.²⁷

Po Stříbrného impertinentních dopisech a odjezdu do Paříže se pozornost přenesla z Beneše na něj. Z dokumentů není dnes možno přesně zjistit, nakolik stál v pozadí celé akce proti Stříbrnému osobně ministr zahraničí. Faktem však je, že se v kampani na odstranění Stříbrného nejvíce angažoval předseda strany československých socialistů Václav Klofáč, který měl po celou dobu v Benešovi záštitu a morální oporu. Klofáč se prostřednictvím svých lidí pokusil pohnout brněnského lékaře profesora Trýba k tomu, aby vydal lékařský posudek o špatném zdravotním stavu poslance Stříbrného. Konkrétně se hovořilo o paralýze, která je prý způsobena zanedbaným onemocněním pohlavní chorobou – syfilis. Celá aféra byla značně nechutná a poznamenala negativně celý vývoj událostí. „Normální průběh událostí se však úplně zhroutil, jakmile přišla aféra s pověstným dopisem brněnského dra Trýba. Ze sporů politických se rychle vyvinuly spory osobní ...“²⁸

Autor uvedeného článku v Přítomnosti se s odstupem času domníval, že Klofáč došel k závěru o Stříbrného chorobě následkem celkové atmosféry, která se vyvinula po Stříbrného dramatickém odjezdu. „...ve všech kavárnách nemluvilo se o Stříbrném jinak, než jako o paranoikovi.“²⁹ Ať už byl Klofáč veden pohnutkami ušlechtilými (jak sám tvrdil) nebo nízkými (jak jej obviňovali nepřátelé), výsledek byl stejný. Stříbrný prostřednictvím stranického tisku, který ovládal, zveřejnil zprávu: „Komplot, v jehož čele stojí Klofáč a v pozadí Beneš, chtějí mne odstranit z veřejného života a zavřít do blázince.“³⁰ Vznikla mohutná aféra, která otfásala po dlouhé týdny celou republikou.

Už nyní se naskytá otázka, proč nebyl Jiří Stříbrný dost dobrý pro hradní a republikánskou politiku a proč byl proti němu vyzvednut Václav Klofáč, o kterém patrně ani sám T. G. Masaryk neměl valného mínění. Vždyť o něm 27. 5. 1929 řekl, když vzpomínal na svůj příchod do nového Československa: „Keď som prišiel do republiky a bol mi predložený zoznam členov vlády, ako som sa tých ľudí naľakal. Kramář – premiér, Stříbrný, Soukup – vo vládě a Klofáč – ministrom vojenstva. To bol vrchol. Anarchista a lajdák ministrom vojny vtedy, keď armáda mala takú dôležitosť.“³¹ Stříbrný se sice rovněž nevyhnul kritice, ale přesvědčil i své odpůrce, že něco dovede. Jeho schopnosti oceňovala celá řada současných politiků a autorů, kteří Stříbrnému v jiných otázkách rozhodně nepřáli. „V lednu (1919) o něm psal Rašín Benešovi do Paříže, chvále jeho opatrnost a umírněnost: ...ze všech československých socialistů má nejvíce organizačního smyslu, a mohu také říci, že nejvíce myslí na to, že koaliční vláda

27 ALSNS, Zápisy ze schůzí předsednictva, zápis z 23. 3. 1926.

28 Beneš, J.: *Klofáč contra Stříbrný*. Přítomnost, 19. 8. 1926, s. 503.

29 —di—: *Jiřího Stříbrného sláva a pád*. Přítomnost, 23. 9. 1926, s. 580.

30 Šantrůček, B.: *Tisíc devět set dvacetšest*, in: *Buřiči a tvůrci 1897–1947*, Praha b. d. (1947), s. 242.

31 Gašparíková – Horáková, A.: *U Masarykovcov. Spomienky osobnej archivárky T. G. Masaryka*, Bratislava 1995, s. 31.

znamená kompromis. On má také nejvíce vlivu ve straně. V téže asi době psaly Lidové noviny: Ze socialistů kabinetu bezmála jediný dokázal, že něco dovede.³² Jeho nedostatkem však byly značné osobní ambice a fakt, že si v tuto rozhodující chvíli osobně znepřátelil Beneše. Navíc jeho politika cílevědomě směřovala ke sblížení s republikány a lidovci, zásadně stále v intencích bývalé Pětky. Nepostřehl totiž správně, že se situace mění, a že on sám se stává díky svému nacionalismu a odporu proti sociální demokracii brzdou dalšího vývoje. Hradní skupina potřebovala stranu československých socialistů jako součást silného socialistického proudu v rámci republikánského křídla. Masaryk pro to dělal maximum a nevyhýbal se dokonce ani kontaktům s Bohumírem Šmeralem, jehož prostřednictvím nabízel komunistům podíl na vládě.³³ Jako legitimace k další politické činnosti nestačila jen snaha spolupracovat s republikánským křídlem naší politiky, ale také možnost vytvořit v rámci tohoto proudu silné socialistické uskupení. A tuto možnost zjevně skýtal smířlivější Klofáč, který se zcela podřizoval politice Hradu.³⁴

Ve vedení strany se po návratu Stříbrného z ciziny skutečně začaly vytvářet dvě politické orientace. Klofáč se opíral o politické organizace strany a o členstvo, Stříbrný pak o odborové tajemníky a svůj tisk. „Avantgardou Klofáčova směru staly se Mladé proudy a některé listy venkovské, Stříbrného posice se zakolísala, když bylo zjištěno, že pro veřejnou službu mu zbývá jedině věrný Kahánek. Jeho naděje však rychle sesílily, když se podařilo sjednati kartel s Hodžovými agrárníky, Šrámkovým tiskem a fašistickými novinami.“³⁵ Z původního rychlého řešení se stal vleklý a dlouhodobý konflikt. Pokud se v něm obě strany ukáží jako stejně silné, hrozil rozkol v Československé straně socialistické. Proto byly u jejího vedení zjevné snahy omezit problém na spor Klofáč – Stříbrný a ten smírně vyřešit. Klofáč byl tomuto postupu nakloněn, nikoliv však Stříbrný. V soukromí se vyjadřoval, že Klofáče bude celá aféra stát hlavu.³⁶

Významným mezníkem v řešení sporu se měl stát květnový sjezd pražské župní organizace strany čs. socialistů. Tady Stříbrný hájil instituci a politiku pětky, ale neodhodlal se kritizovat otevřeně úřednickou vládou a zastoupení strany v ní. Na závěr projevu vyložil veřejnosti svoji při s V. Klofáčem a vylíčil vlastní verzi případu s dopisem prof. Trýba. Přímou však Klofáče ve svém projevu nenapadl a i ten vystupoval smířlivě. Stříbrného vlastně ignoroval a zaměřil se místo toho na činnost mládežnické organizace strany. Proto rezoluce vyšlá ze sjezdu mnoho neříkala. Vyzněla však spíše v neprospěch Stříbrného, jak si hned

32 Peroutka, F.: *Budování ...*, s. 1161.

33 Olivová, V.: *Československé dějiny 1914–1939*, sv. I., Praha 1993, s. 166.

34 Srov. Menclová, J.: *Význam Hradu v politickém systému předválečného Československa*, in. 50 let Československa, Praha 1968. *Die „Burg“. Einflussreiche politische Kräfte um Masaryk und Beneš*, sv. 1. a 2., München 1973.

35 Beneš, J.: *Klofáč kontra Stříbrný*, Přítomnost 19. 8. 1926, str. 502.

36 Harna, J.: *Krise československého národního socialismu a brněnský sjezd straně národně socialistické v r. 1926*. Časopis Matice moravské, 1972, s. 247.

povšiml i tisk. „Je jasno“ nazvalo svůj článek České slovo a komunisté byli ještě tvrdší. Rudé právo napsalo rovnou: „Stříbrný šel se podívat na vlastní funus.“³⁷

Sjezd konaný 16. 5. tedy nic nevyřešil. Mezitím se upevnila celně-kongruová koalice, a tak se 16. 6. 1926 sešel ústřední výkonný výbor strany čs. socialistů spolu s oběma parlamentními kluby a vyzval k boji proti clům všemi ústavními prostředky. Schůze z iniciativy poslance Trnobranského prohlásila úřednickou vládu za protiparlamentní. Současně byl vysloven požadavek, aby se ministr Beneš vzdal okamžitě svého členství v této vládě, což ji mělo přivést k demisi.³⁸ Trnobranský už 12. 6. na schůzi parlamentu volal po obstrukcích proti přijetí zákona o zemědělských clech: „Teď ale donutíme Beneše, aby se vzdal mandátu.“³⁹ Dne 22. 6. byl přes obrovské obstrukce přijat v parlamentu Zákon o pevných agrárních clech a 25. 6. vydán Zákon o úpravě platu duchovenstva církvi a náboženských společností.⁴⁰

Beneš byl v té době v zahraničí – na konferenci na Bledu. Po svém návratu zahájil okamžitě jednání s V. Klofáčem, s předsedou poslaneckého klubu čs. socialistů Emilem Frankem a s předsedou klubu senátorů těžce strany Antonínem Kloudou. Mimoto jednal i s prezidentem Masarykem. Předběžná rokování vedla ke svolání nové schůze vedení strany na 24. června. Beneš se sám zasedání zúčastnil a podal obšírné zdůvodnění svých stanovisek. Rozhodl se setrvat ve funkci ministra zahraničí a odůvodnil to státními zájmy a nutností zachovat kredit, který Československo v zahraničí získalo. Upozornil, že se s výzvou k abdikaci mělo počkat na jeho návrat, neboť komplikovala jednání konference Malé dohody na Bledu. Beneš se odvolal i na stanovisko prezidenta Masaryka, který byl pro jeho setrvání ve funkci. Aby straně dále nekomplikoval pozici, nabídl jí svůj poslanecký mandát.⁴¹

O řešení vzniklé situace rozhodl až širší výkonný výbor, který jednal 30. 6. a potvrdil Benešovo setrvání v úřednické vládě. V otázce poslaneckého mandátu ponechal rozhodnutí na něm.⁴² Beneš se však již rozhodl a na poslanecký mandát rezignoval. Vysvětlení poslal 28. 6. v oficiálním dopise V. Klofáčovi.⁴³ Ve stejném duchu později vysvětloval svůj postup i legionářům. „Vzdal jsem se poslaneckého mandátu, byv k tomu doveden politickými okolnostmi. Důvody mé byly dvojího rázu. Především jsem chápal těžkou situaci strany, která dostavše se do konfliktu se stranami tak zvané celní většiny, slyšela předhůzky, že její poslanec je ve vládě. Nebylo to správné. (...) Druhý důvod byl neméně závažný. Ve straně trval již delší dobu konflikt, který v této době vyvrcholil. Odpůrci

37 České slovo, 18. 5. 1926, Rudé právo, 18. 5. 1926.

38 České slovo, 16. 6. 1926, Národní práce, 17. 6. 1926.

39 Národní práce, 1. 7. 1926.

40 České slovo, 22. 6. 1926. Obstrukce v parlamentu byly tak bouřlivé, že bylo zahájeno trestní stíhání 27 poslanců, z toho 6 členů čs. socialistů. Škoda na zařízení zasedací místnosti dosáhla 530 980 Kč. České slovo, 24. 6. 1926.

41 H a r n a , J. : *Krize ...*, s. 247–8. České slovo, 25. 6. 1926.

42 České slovo, 30. 6. 1926.

43 Národní práce, 22. 7. 1926.

moji ve straně sáhli k nedůstojným intrikám uvnitř strany, za mé nepřítomnosti a za mého zády. Bylo to vyvrcholení akce, prováděné ve straně soustavně již druhý rok. Bylo mojí povinností straně to ukázat, neskrývat její pravý stav věci. Složení mandátu byl můj protest proti této nepoctivé, nedůstojné a neloyální hře.⁴⁴

Na konci června se sešla v Chocni konference pražské župy strany, a tady byly poprvé Stříbrného politické metody podrobeny tvrdé kritice. Jeho úsilí o ospravedlnění, stejně jako snahy jeho stoupenců, byly přijaty chladně. Naopak měl úspěch projev senátora Veselého, který se plně postavil za Klofáče.⁴⁵ Na začátku července probíhal v Praze všesokolský slet a současně s ním rozbouřila politickou hladinu další aféra, aféra generála Gajdy. První vzrušující zprávy se objevily už 8. července a zněly ve všech novinách podobně. „Generál Gajda, náměstek náčelníka hlavního štábu, odešel tyto dny na mimofádnou dovolenou, jejíž trvání není známo. O důvodech této dovolené kolují dohady, jichž potvrzení nutno vyčkat.“⁴⁶ Brzy byly odhaleny konkrétnější informace – při příležitosti všesokolského sletu se prý čeští fašisté chtěli pokusit o převrat, a generál Gajda měl být vůdcem povstání. Vyšetřením celé záležitosti byl pověřen vojenský kárný výbor, ale protihradní tisk informoval obratem veřejnost o tom, že inspirátorem protigajdovské akce je dr. Beneš. Zasáhnout musel nakonec i prezident Masaryk, který v Prager Tagblattu potvrdil, že Beneš se o zahájení řízení s Gajdou dozvěděl až v době, kdy vyšetřovací komise byla již zřízena.⁴⁷ Postavení Stříbrného by Gajdova aféra neovlivnila, kdyby se neproslechly zprávy o jejich spojení. Stříbrný se tomu bránil: „Když byly selhaly veškeré zbraně, rozšiřují o mně zprávy, že jsem fašista a že připravuji převrat s generálem Gajdou. Nevyhýbám se ničemu a nevyhnu se také této věci. Prohlašuji znovu, ačkoliv jsem tak již učinil na smíchovské schůzi, že nikdy jsem nebyl a také nejsem členem nějaké fašistické organizace.“⁴⁸ Jeho prohlášení potvrdil i sám Gajda: „Tiskem prošla zpráva, že mne bývalý ministr Stříbrný chtěl získat pro politický převrat v republice. Prohlašuji, že nikdy mne ministr Stříbrný k ničemu nepřemlouval. Tedy také ne k politickému převratu. Nemohu však zamlčeti, že se mnou o eventuelní politické akci oktroje a mé účasti na něm jednáno bylo se strany jiné. Příslušné prohlášení o tom učinil jsem neprodleně tehdejšímu ministru národní obrany, Jiřímu Stříbrnému.“⁴⁹ Zbývá otázka – „kde a jaké jsou přímé důkazy o tom, že Stříbrný skutečně konspiroval, že změnu ústavy připravoval a že na nějaký převrat pomýšlel.“⁵⁰ Svědectví, které bylo bráno jako důkaz, podal

44 *Odpovědi ministra Beneše. Dopis zastupitelstvu Čs. obce legionářské ze dne 12. září 1926, s. 3–4.*

45 Ze stoupenců Stříbrného hovořili mimo již známých poslanec Netolický a ústřední tajemník Šolc.

46 Lidové noviny, 9. 7. 1926.

47 Prager Tagblatt, 6. 9. 1926.

48 Venkov, 10. 9. 1926.

49 Venkov, 9. 9. 1926.

50 Klátal, F.: *Republika nad stranami*, Praha 1992, s. 167.

až na sjezdu v Brně legionářský poslanec Jožka David. Je to (jak přiznává řada autorů) jediné konkrétní obvinění.⁵¹

V době parlamentních prázdnin, kdy jindy politický život utíchal, mělo v roce 1926 vedení strany čsl. socialistů plné ruce práce. Hned 1. 8. se konala schůze župních důvěrníků v Pardubicích. „Pryč s klikami, ale ne s Klofáčem neb Stříbrným. Rychle skoncovati spor,“ tak vyzněla většina názorů delegátů.⁵² V polovině srpna bylo rozhodnuto o svolání mimořádného sjezdu strany. Právě na něm se měly všechny tyto otázky s konečnou platností vyřešit. Náзор přednesli zástupci jednotlivých žup a připojil se k nim i širší výkonný výbor, který v průběhu srpna zasedal také v Pardubicích a poté v Praze.⁵³ Dne 22. 8. se sešel do domu staré Dělnické besedy v Karlíně sjezd zastupitelstva Svazu československé mládeže socialistické. Shromáždění jednali o situaci ve straně a došli k jednoznačnému závěru, vyjádřenému v hesle: „Jdeme za Masarykem, Benešem a Klofáčem.“⁵⁴ Další porada župních důvěrníků se konala 29. 8. v Plzni, jejíž delegáti byli neaktivnějšími odpůrci Stříbrného. Bezprostředně před sjezdem pak probíhala 12. 9. předporada župních důvěrníků v České Třebové. Na ní bylo zřejmé, že situace mezitím pokročila nejen mezi mládeží. Změnu názorů výstižně dokládá poněkud schizofrenní projev senátora B. Macků z Brna. „Župní výkonný výbor brněnské župy držel se stanoviska, že proti samotnému bratru Stříbrnému, vzhledem k jeho zásluhám o stranu nemůže tak ostře vystupovati. (...) Kdyby přišel návrh na vyloučení Stříbrného, budou delegáti hlasovati pro jeho vyloučení.“⁵⁵ Co způsobilo takovou změnu mínění?

Byla to především skutečnost, že ze sporu, který byl deklarován jako osobní, případně vnitrostranícký, stala se otázka celonárodní. Podivné a politicky pikantní bylo, že po boku Jiřího Stříbrného stál tisk občanských stran: Národní listy a večerní Národ, agrární Venkov a Večer, katolické Lidové listy a Pražský večerník. „Pozoruhodným zjevem v průběhu sporů byla zřejmě sjednaná sympatie, s níž setkávala se obrana pana Stříbrného u všech jeho ještě nedávných nepřátel. Tisk strany lidové stále ještě lká nad jeho osudem. Pro agrární a fašistický tisk je stále dr. Beneš, který je úmyslně a tendenčně stavěn na místo Klofáčovo, zlým Dětrichem a Stříbrný hodným a utlačovaným Frydolinem.“⁵⁶

Ve stejné době začal vydávat doposud nepřilíši známý dr. Jan Karlík týdeník Lech, nepokrytě zaměřený především proti Benešovi, ale kritický dokonce i k prezidentu Masarykovi. A v tomto poněkud bulvárním časopise vyšel 6. 9. 1926 pozoruhodný spisek Jiřího Stříbrného, určený prý pouze důvěrníkům strany. Protože se téměř 23 tiskových stránek do jednoho čísla nevešlo, vydal pokračování ještě týž večer agrární Venkov. Zbytek článku pak vyšel v Lechu

⁵¹ Srov. H a r n a, J.: *Krize...*, s. 251. Text Davidova projevu zveřejnily na titulní straně Lidové noviny 20. 9. 1926.

⁵² ALSNS, karton G 48, XI. mimořádný sjezd, zápis ze schůze župních důvěrníků 1. 8. 1926.

⁵³ České slovo, 15. 8. 1926.

⁵⁴ České slovo, 24. a 25. 8. 1926.

⁵⁵ ALSNS, karton G 48, XI. mimořádný sjezd, zápis ze schůze župních důvěrníků 12. 9. 1926.

⁵⁶ B e n e š, J.: *Klofáč contra Stříbrný*, Přítomnost, 19. 8. 1926, s. 503.

o týden později.⁵⁷ Stříbrný tak nejen předal vnitrostranický spor veřejnosti, ale dokonce ani nevyužil tiskových orgánů vlastní strany. Tímto činem se pokusil naposledy ovlivnit veřejné mínění a snad i delegáty očekávaného stranického sjezdu. Podařilo se mu to, ale byl to čin, který se obrátil proti němu samému. I nezainteresovaný tisk byl za těchto okolností nucen psát: „Ostatně najde se asi málo lidí, kteří budou brožuru a prohlášení poslance Stříbrného pokládati za věrohodné, když viděli, že ještě dne 6. září dementoval poslanec Stříbrný v Českém slově zprávy některých listů o své brožuře. A ta zatím vyšla téhož dne v Lechu a bylo v ní všechno to, co poslanec Stříbrný ráno dementoval.“⁵⁸

Strana reagovala již 11. 9. prohlášením, ve kterém se pravilo: „Ať se o toto uveřejnění přičinil kdokoliv, odpovědným činíme toho, kdo tuto brožuru tiskem vydal. Předsednictvo strany tento čin poslance Stříbrného prohlašuje nikoli jen za nepřátelský proti osobě senátora Klofáče, ale za nepřátelský proti straně. Jest také rozhodnuto podle povahy činu vyvodit důsledky.“⁵⁹ Současně byl publikován i výrok vyšetřující komise, jejímiž členy byli dr. Otakar Klapka jako důvěrník V. Klofáče, dr. František Kysela jako důvěrník J. Stříbrného a dr. Emil Franke jako předseda komise. V závěrečném protokolu stálo, že „postup Klofáčův byl naprosto korektní a obvinění proti němu vznesená, neprokázala se opodstatněnými.“⁶⁰

To byly poslední úderý autoritě Jiřího Stříbrného. Když se 18. září 1926 sjížděli do Brna delegáti strany československých socialistů na svůj mimořádný sjezd, byl Stříbrného další osud vlastně již předurčen. 19. září byl vyloučen ze strany, kterou pomáhal založit a vybudovat, a 12. října se poprvé sešla nová Švehlova vláda. Oblíbené Stříbrného křeslo ministra železnic obsadil živnostník Josef V. Najman, Edvard Beneš zůstal ministrem zahraničí, ale bez uvedení stranické příslušnosti. Nacionalisty pobouřila zejména jmenování ministra spravedlnosti a ministra veřejných prací, kterými se stali Robert Mayr-Harting (německý křesťanský sociál) a Franz Spina (BdL). Socialistické strany, tedy i obrozená Československá strana národně socialistická (jak zněl nový název), odešly do více méně loajální opozice.

⁵⁷ Spisek v originále v Archivu Národního muzea (dále ANM) v Praze, fond Karel Kramář, karton 99. Obrana Stříbrného, dok. č. 60. Lech, 6. a 13. 9. 1926. Venkov (večerník) 6. 9. 1926.

⁵⁸ Národní práce, 16. 9. 1926.

⁵⁹ Klátíl, F.: *c. d.*, s. 171. Podepsáni jsou Františka Zemínová, Alois Tučný, dr. Emil Franke, dr. Antonín Klouda, Emil Špatný, Antonín Šolc: Pochopitelně chybí podpisy Klofáče a Stříbrného.

⁶⁰ Š a n t r ů č e k , B.: *c. d.*, s. 246.

